

Modrásek bahenní v Moravském krasu

Antonín Krása

Modrásek bahenní patří k motýlům s nejzajímavější životní strategií, která zahrnuje vykrmování housenek mravenci v jejich hnízdech. Tato strategie ale zároveň zvyšuje jeho citlivost na péči o stanoviště, kde žije. Kvůli tomu patří k citlivým druhům, a ačkoliv je relativně hojný, byl vybrán mezi tzv. naturové druhy. V Moravském krasu a blízkém okolí se vyskytuje, ale jeho pozorování bylo v minulosti jen málo. Do roku 2010 jich bylo pouze 15, do roku 2019 přibýly tři a šlo jen o malé množství jedinců. Vypadalo to tedy, že zde modrásek bahenní možná brzy vyhyne. Ale podobně jako v případě jasoně dymnivkového ukázal podrobný průzkum, že je situace zcela jiná a výrazně lepší.

Modrásek bahenní na krvavci totenu. Foto Antonín Krása

Odborníci na motýly již několik desetiletí pozorují a dokumentují úbytek početnosti a zmenšování areálů celé řady druhů. Několik z nich v České republice za tu dobu vyhynulo a další se dostaly na samou hranici vyhynutí. Zároveň se ale v posledních letech podařilo realizovat také projekty, které vymírání některých druhů zpomalily nebo zastavily (např. hnědásek osikový nebo okáč skalní). Největší pozornost i zájem se soustředí na ty nejohroženější druhy, ale zaslouží si ji i mnohé další. U nich totiž může být jejich úbytek poměrně nenápadný. Na druhou stranu jsou u nás i druhy, u nichž jejich aktuální početnost i rozšíření silně podceňujeme a realita je naštěstí lepší. Důvodů k tomu je nepochybně více, ale na příkladu Moravského krasu se ukazuje, že nemalou roli hraje nízká intenzita monitoringu v minulosti.

Trocha bionomie

Primárním potravním zdrojem housenek modráška bahenního jsou květenství krvavce totenu, na vhodných místech poměrně hojně rostliny. Roste jak na vlhčích loukách, tak v příkopech podél silnic nebo na ruderalních stanovištích, přičemž někde jde jen o jednotlivé rostliny, zatímco jinde rostou kompaktní porosty a jsou jich tisíce. Kromě krvavců je ale pro přežití modrásků nezbytná i přítomnost hostitelských mravenců *Myrmica rubra* či *M. scabrinodis*. Zejména ti první, známí rezaví mravenci, jsou poměrně běžní, takže by měl být běžný i modrásek bahenní. S ním je to ale složitější. Z našich zástupců rodu *Phengaris* (dříve *Maculinea*) je sice jednoznačně nejhojnější a vyskytuje se na většině území Česka, na druhou stranu byl i u něj zaznamenán úbytek a z řady míst jsou informace o jeho výskytu jen kusé. Což je, respektive byl i případ Moravského krasu. Údaje získané během posledních třech let totiž výrazně pozměnily obrázek, který jsme o jeho zdejších rozšíření a početnosti měli.

Tím, že je tento druh vázán pouze na jednu hostitelskou rostlinu, kterou další druhy s výjimkou příbuzného modráška očkovaného využívají jen málo, je jeho detekce v terénu poměrně snadná, ale nikoliv samozřejmá. Důležité je věnovat pozornost plochám s výskytem krvavce, přičemž mapování a ověřování jeho výskytu je nezbytné.

ným prvním krokem průzkumu. Rovnítko mezi výskytem krvavců a modrásků ale samozřejmě neplatí. Jednotlivé lokality se totiž od sebe výrazně liší a s tím i možnost nálezu modrásků. Někde stačí přítomnost několik málo rostlin a modrásci se na nich objeví, ale naopak na řadě luk s výskytem tisíců krvavců mohou zcela chybět nebo snadněji unikat pozornosti. Problémem pak může být dostat se na vhodnou lokalitu ve správný čas. Modrásci bahenní jsou totiž poměrně krátkověcí a létají postupně během několika málo týdnů uprostřed léta (zhruba od poloviny července do poloviny srpna). A to je doba, kdy nejen většina běžných lidí, ale i zoologové jezdí na dovolenou, místo aby je hledali v terénu. Covidová pandemie ale zaběhlý systém narušila a ne jeden z nás měl najednou v létě spoustu času, který mohl věnovat průzkumům.

Vzácný, nebo jen nehledaný

Zní to skoro jako pohádka: dlouhá léta jich bylo v Moravském krasu jen málo, ale během tří let jich několikanásobně přibýlo, ať už jde o počet lokalit, nebo jedinců. Reálně se ale jejich početnost za tu dobu nejspíš nijak výrazně nezměnila, jen jsme se o nich dokázali dozvědět mnohem více. Právě kvůli covidu bylo možné vyrazit do terénu zkusit ověřit, je-li na tom tak špatně, jak ukazovaly dostupné údaje, nebo je-li situace jiná. A naštěstí se ukázalo, že jiná je. Prvotní průzkum v roce 2020 směřoval na místa posledního známého výskytu, tedy do PR Mokřad pod Típeč-

Místa stačí modráskům bahenním i pouhých několik málo krvavců. Foto Antonín Krása

kem a ke Křtinám. První lokalitu tvoří zamokřené louky, kde je krvavec poměrně hojný, byť nikoliv v celé rezervaci. Poměrně bohaté porosty krvavce ale rostou i v jejím sousedství na konvenčně sečených loukách nebo na nedaleké tehdy silně zarůstající louce. Přímou v rezervaci

byli nalezeni dva a později tři jedinci, další dva na zarůstající louce, zato na zemědělsky obhospodařovaných plochách jen jediný. Západně od Křtin, kde byl jeho výskyt poprvé doložen v roce 2019, se povedlo najít jen jednoho. Více jich poletovalo na louce severně od Křtin, která se nachází na jižním konci EVL Luční údolí. Tato lokalita vypadala dobře a vzbuzovala velké naděje, bohužel však byla místním zemědělcem celá posečena před polovinou srpna.

Přestože bylo při prvotních pokusech nalezeno jen nemnoho modrásků, šlo v kontextu řídkých historických údajů o nadějně výsledky, které byly motivací k dalšímu hledání na vhodných místech v CHKO a jeho blízkém okolí. Další na řadu přišly mokřady v okolí Ostrova u Macochy – u Císařské jeskyně, nedalekého fotbalového hřiště, u tůň pod rybníkem a v okolí jeskyně Balcarka. A všude tam se podařilo modrásky nalézt. Později byly nové lokality objeveny také v Vilémovicích, nad Lažánkami a na několika místech u Holštejna. A jejich výskyt se podařilo po skoro 20 letech prokázat také v údolí Punkvy.

Příklad naprosto nevhodného managementu ze Křtin (mimo CHKO), kde krvavce a s nimi i modrásci přežívají jen v sloupu vysokého napětí. Foto Antonín Krása

Krvavcová louka, kde se modráskům daří – mokřad pod Císařskou. Foto Antonín Krása

Problémy se sečením

Už první rok intenzivního průzkumu bohužel poukázal na nevhodný management na celé řadě lokalit. Nejvíce škod způsobuje dlouhodobě špatná péče o trvalé travní porosty prováděná některými zemědělskými subjekty. Je ale nutno říci, že i na naší straně došlo k chybám. Na několika drobných místech jsme totiž objednali seč, která byla prováděna v pro modrásky kritickou dobu. Vesměs se ale jednalo o lokality, kde jsme do té doby o jejich výskytu nevěděli. Navíc se nám povedlo zareagovat rychle, takže jsme na části ploch rizikového sečení zabránili už daný rok. Celkově to tak pro nás bylo důležitým poučením, které se promítlo do plánování zásahů v dalších letech.

V případě zemědělců ale byla situace jiná. U nich se problémy vyskytovaly takřka plošně, byť v různé intenzitě. A to přesto, že měli předmětné pozemky zařazené do nadstavbového dotačního titulu modrásek. Ukázalo se třeba, že jen

málokdo z nich ponechává při sečích dostatečně velké nesečené plochy, ponechává-li je vůbec. Nejhorším prohrěškem ale bylo, když někteří provedli druhou seč už uprostřed léta, tedy právě v době, kdy samice modrásků kladou na krvavce vajíčka. I v tomto případě jsme se snažili o okamžitou reakci, ale za dané situace již nebylo v daném roce co chránit. Vysvětlili jsme jim nicméně, že taková situace se již nikdy nesmí opakovat, protože by musel následovat výrazný finanční postih v podobě pokuty a odebrání dotací. A naštěstí se ukázalo, že této argumentaci rozumí a váží si toho, že začínáme upozorněními a nikoliv pokutami. Je ovšem potřeba zmínit, že je formulace podmínek daného dotačního titulu ze strany SZIF (Státní zemědělský intervenční fond) vágní a nejednoznačná, takže by bylo vhodné, aby Agentura požádala o jejich oficiální zpřesnění. V letošním roce byl každopádně management na většině lokalit dobrý i ze strany hospodařících zemědělců. Výjimkou je ale již zmíněná louka na okraji Křtin, která ovšem neleží uvnitř CHKO, takže spadá do pravomoci

krajského úřadu. Tamní hospodář navíc nechce žádný nadstavbový titul, který by mu stanovoval jakákoliv pravidla, takže tam je řešení zatím mimo náš dosah. Ale modrásci jeho „péči“ doposud přežívají, např. na miniaturních nesečených ploškách u sloupů vysokého napětí.

Shrnutí výsledků průzkumu

Tři roky poměrně intenzivního průzkumu přinesly celou řadu zajímavých výsledků. V případě tradiční lokality v PR Mokřady pod Típečkem se ukázalo, že zde modrásci pořád žijí a využívají různá mikrostanoviště včetně zemědělsky obhospodařovaných luk. Nejvíc jich je ale v posledních dvou letech, kdy jsme začali pečovat o dlouhou nesečenou louku v sousedství, právě na ní. A na rozdíl od rezervace jich tam nežijí pouhé jednotky, ale bylo jich zde najednou pozorováno i více než 40. Zdejší populace je tak jednou z největších v rámci CHKO. Tou největší je ale jiná, žijící na severu v Holštejně u Zukalova mlýna, kde bylo pozorováno i přes 50 modrásků

najednou. Tato lokalita je sečena pravidelně a dlouhodobě dobře, mimo schéma zemědělských dotací. Na většině lokalit jsou však počty výrazně menší, jen v nízkých jednotkách.

To platí třeba i pro louku u Vilémovic, na níž rostou až desetitisíce krvavců a zemědělský management se jeví v pořádku. Najít se zde ale daří jen 1–2 jedince, a to jen výjimečně, protože

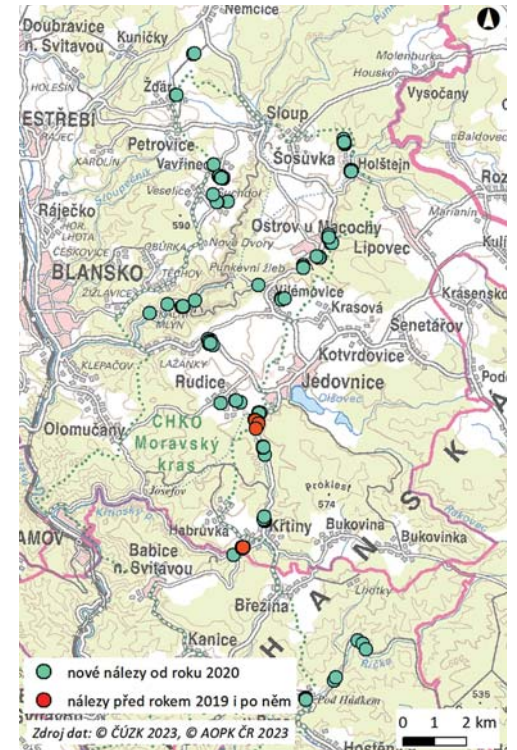
při většině návštěv ve vhodném období není nalezen žádný. Tato lokalita proto patří mezi ty s prokázáním výskytu k těm úplně nejhorším. Na druhou stranu ale vychází lépe, než některé jiné louky zařazené do dotačního titulu modrásek, protože na řadě z nich se zatím nepodařilo modrásky nalézt vůbec. Celkově se pak v kontextu našeho CHKO ukazuje, že silnější populace žijí spíše mimo dotačně obhospodařované louky.

Na louce u Vilémovic rostou desítky tisíc krvavců, management je správný, ale modrásků je zde nacházeno jen málo. Foto Antonín Krása

Ukázka vhodné péče o modráskové louky. Foto Antonín Krása

Výskyt modráska bahenního v Moravském krasu a okolí. Vypracoval Jan Vrba a Antonín Krása

Ale třeba na jihu Moravského krasu žije jediná silnější populace u rybníka Hádek u Ochozu právě na takové louce.

Celkově se nám podařilo objevit nebo znovuobjevit modrásky bahenní na zhruba 30 místech (oproti dvěma aktuálně osídleným v době začátku průzkumu). Většinou se to povedlo už v prvním roce průzkumu, ale i v dalších dvou letech přibýlo několik nových lokalit. Nejvíce jich leží v centrální a severní části CHKO, na jihu jen v údolí Říčky. A zde ještě leží většina lokalit výše proti proudu mimo území CHKO. Od Křtin se ale táhne pás více či méně navazujících lokalit na sever přes Rudici, Vilémovice a Ostrov u Macochy až nad Holštejn. A druhá větev od Lažánek do údolí Punkvy, kde byli letos modrásci nalezeni na většině zdejších luk. Žijí ale i na parovině od Suchdola dále na sever přes Vavřinec po Žďár. Moravský kras se tedy díky tomu nově řadí mezi oblasti s relativně hojným a plošným výskytem tohoto druhu.

V rámci našeho průzkumu byl výskyt modráska bahenního v Moravském krasu a blízkém okolí prokázán na většině míst s výskytem krvavce. Přesto ale předpokládáme, že se nám podaří objevit i nějaké další osídlené lokality. Situace druhu se pak jeví poměrně perspektivní, protože se nám daří odhalovat lokální rizikové faktory a ty pak řešit s hospodařícími subjekty. ■